

Ольга Гордійчук,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософсько-історичних студій та масових комунікацій

(Державний університет «Житомирська політехніка»),

Марина Д'якова,

здобувач вищої освіти

(Державний університет «Житомирська політехніка»)

ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ

Тему дослідження актуалізує вплив сучасних інформаційних технологій на людину, її самотність та внутрішнє «Я», необхідність онтологічного й екзистенційного переосмислення сутності ідентичності, власної унікальності, а також прагнення зберегти власну індивідуальність та цілісність у часи суспільних потрясінь.

Проблема самоідентифікації особистості почала активно розроблятися у соціальних науках в середині ХХ ст. Вживання та розповсюдження цього терміну пов'язують з ім'ям американського філософа Е. Еріксона. Вчений визначив ідентичність як окрему єднальну структуру особистості, а ідентифікацію – як показник активності особистості стосовно важливих зовнішніх факторів у становленні відношень між «Я» та «Іншими» [7, с. 211]

У контексті соціально-філософського напрямку вперше озвучують та розвивають проблематику самоідентифікації американські філософи й соціологи Дж. Мід та Ч. Кулі. Однак вони у своїх працях ще не вживали термін «самоідентифікація», віддаючи перевагу поняттю «самість». У роботах Ч. Кулі й Дж. Міда самоідентифікація розглядалася з точки зору «дзеркального Я», згідно з якою, самовідчуття особистості визначається відношенням його самості до іншої свідомості, тобто для індивіда соціальна самість є дзеркальною, тим що виражається у свідомості інших [7, с. 212]

У другій половині ХХ ст. зароджується потреба у глибинному дослідженні питань самоідентифікації та її впливу на реалізацію людини. Щоправда деякі дослідники досить негативно ставилися до озвученої категорії, стверджуючи, що ідентичність спричиняє дезінтеграційні процеси в особистості, розкол внутрішнього «Я». Зокрема, свою негативну оцінку щодо отождолення себе з певними цінностями або ідеями висловлює Е. Фромм. На думку вченого, саме страх самотності, відчуженості, бажання позбавитися індивідуальності, занурившись у проблеми зовнішнього світу, стає поштовхом до ідентичності (уподібнення). Для філософа ідеалом була свобода вибору між добром та злом, яка у свою чергу викликає почуття відповідальності за зроблений вибір. Е. Фромм здійснив переведення процесу самоідентифікації з царини природного (несвідомого) до соціального контексту [7, с. 213–214].

В сучасних умовах самоідентифікація особистості не втрачає важливості, однак ускладнена глобалізаційними процесами [5], динамічними змінами усталених характеристик навколишнього світу. З'явилися поняття «віртуальної ідентичності» та «мережевої ідентичності». У віртуальному світі людина отримала свободу самоідентифікації незалежно від її расової, національної приналежності та низки визначальних чинників у реальному житті. Вона може у віртуальному просторі реєструватися й діяти під іншим ім'ям, щоразу по іншому позиціонувати себе у «мережєвих спільнотах», здобувати новий досвід тощо. Але така «свобода» має низку

суттєвих недоліків. Особистість може відмежуватися від своєї дійсної сутності, відчувати відчуження до свого реального тіла, втратити кордони власного «Я», стати об'єктом маніпуляцій тощо. Самоідентифікація стає більш розмитою, нечіткою, у віртуальному вимірі легше уникнути відповідальності за свої вчинки, втрачають певну цінність соціальні норми, статус у суспільстві. В Україні усі ці процеси ще більшою мірою ускладнені інформаційною, з 2014 року гібридною, з 24 лютого 2022 року повномасштабною війною, що порушуючи норми світового порядку та здоровий глузд веде росія [2; 4]

В умовах інформаційного суспільства головними ознаками самоідентифікації особистості є терміни «багаточинникова ідентифікація», «номадична ідентичність», які свідчать про можливість особистості самовизначитися, реалізувати свій потенціал та про труднощі набуття притомної тожсамості [6, с. 109]. Йдеться про творення особистістю різних ідентичностей, що вимагають певних умов та неабияких зусиль, включають пошук потрібної ідентичності, самовизначення та самооцінювання індивіда. Таким чином, термін «самоідентифікація» можна окреслити як процес здобуття самототожності, актуальність якого співвідноситься з основою соціалізації індивіда та кризою ідентичності. Самоідентифікація визначається не лише структурою особистості, що містить в собі сприйняття нею навколишнього світу, самосвідомість, відчуття власної гідності, а й певними знаннями про себе.

Самоідентифікація також містить у собі пошук власної квінтесенції, який пов'язаний з самоусвідомленням та самовизначенням особистості. Сенс цього процесу полягає в досягненні саморозуміння, творенні уявлення про себе як неповторну, цілісну особистість. Тож самоідентифікація є певним відображенням людського ставлення до себе, до інших особистостей, до навколишнього світу в цілому та до об'єктів, яких хоче наслідувати особистість. Для процесу самоідентифікації важливу роль відіграє не тільки зіставлення з іншими особистостями, а й наділення себе певними характеристиками. Однак поняття «самоідентифікація» може стосуватися не лише окремих індивідів, речей, спільнот, а й системи цінностей, переконань ментальності тощо.

Самоусвідомлення людини може бути наслідком осмислення себе, власних почуттів, переживань, дій, а також перетворитися на спосіб ідентифікації та взаємодії з іншими людьми. В даному контексті доречно буде згадати англійського соціолога Е. Гідденса, який стверджував, що самоідентичність була притаманна людині від початку та протягом її життя, на відміну від традиційного суспільства, де людина повинна була сама обрати свій образ з-поміж різних варіантів. Самоідентифікація індивіда здійснюється у соціальному середовищі. Однак суперечності, динамічні зміни різних сфер життя та ідентичностей індивіда ускладнюють процес дослідження самоідентифікації як невід'ємного елементу структури особистості, що має враховувати також особливості самовизначення людини. Варто зауважити, що самоідентифікація впливає на умови життя в колективі, а також на систему цінностей та прояви діяльності індивідів. Е. Гідденс у праці «Сучасність та самоідентичність» визначив три базові ознаки сучасності, які є водночас і підставою загострення проблеми самоідентичності особистості: достатньо високий рівень ритмічності соціальних систем, глобалізація процесів у соціумі та створення певних соціальних інститутів. Вчений вважав, що самоідентифікація є нестабільним набором характеристик, оскільки тотожність «Я» перебуває у постійному процесі творення та підтверджується шляхом самоаналізу особистості [9, с. 111].

Вивчення проблеми самоідентифікації ускладнюють певні суперечності та динамізм різних сфер життя й ідентичностей індивіда, що вимагають уваги до особливостей соціального пізнання й самовизначення людини. За цих обставин актуалізується усвідомлення ідентичності як виняткової здатності людини, що містить у собі два виміри: персональний (відчуття людиною власної винятковості) та соціальний (визнання індивіда в соціумі). Методом самосприйняття послуговуються в тих випадках,

коли цілі й почуття індивіда здаються йому недостатньо визначеними і тому з'являється потреба у повторному дослідженні свого стану та контролю за ситуацією. В процесі самоідентифікації люди схильні покладатися на самопізнання та застосовувати недоступні витoki своїх почуттів та дій [9, с. 115].

Сучасна людина самоідентифікується в умовах нав'язування їй «мозаїчної» культури та світогляду засобами масової комунікації, що виявляється в невпорядкованому сприйнятті різнопланової інформації, яка не аналізується ґрунтовно у свідомість індивіда, тобто сприймається у вигляді уривків, логічно непов'язаних між собою.

СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bilyi O. *The Will to Identity. State Building and the Strategy of Legitimation*. Kyiv: Akadtmperiodyka, 2017. 214 p.
2. Hordiichuk O., Halapsis A., & Kozlovets M. 2023. How the information warfare turns into full-scale military aggression: the experience of Ukraine. *Przegląd Strategiczny*, 2023. № 16, p. 345–362. URL: <https://doi.org/10.14746/ps.2023.1.25>
3. Бистрицький Є. *Поняття ідентичності. Ідентичність і спільнота*. Київ: Дух і Літера, 2018. 464 с.
4. Гордійчук О. Онтологічні причини війни Росії в Україні. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*, 2023. № 2 (94), С. 86–99. URL: [https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2\(94\).2023.86-99](https://doi.org/10.35433/PhilosophicalSciences.2(94).2023.86-99)
5. Гордійчук О. Перспективи & небезпеки глобалізації для духовного поступу людства: соціально-філософський контекст. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2021. № 39, С. 30–37. URL: http://www.fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/39_2021/4.pdf
6. Калуга В. *Грані самопізнання та ідентифікації людини*. Київ: Компринт, 2013. 290 с.
7. Колісник О. Філософські виміри самоідентифікації людини. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2011, 2, С. 210–218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/filipol_2011_2_29
8. Мазур Л. *Самоідентичність особистості як філософсько-антропологічна проблема*. Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2012. 429 с.
9. *Самоідентифікація особистості: філософський аналіз: монографія*. Київ, 2018. 192 с.
10. Слюсар В. М. *Феномен свободи в культурній самореалізації особистості*. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. 256 с.